

kratka priča u kanadskoj književnosti

r. d. mekdonald

Čovek se mora zapitati »koja Kanada?« i »koja kanadska književnost?« Jedinствена »velika tradicija«, o kojoj govori F. R. Livis u Britaniji, jedva da je primenljiva na diskontinuitet mnogih kanadskih kultura, na indijanske i eskimske urođeničke kulture, na nekoliko doseljeničke kulture, a naročito na one dva glavna naroda: engleski i francuski. Spolja (a uveliko i iznutra) prisutan je prožimajući uticaj Sjedinjenih Američkih Država, homogenizujuća snaga američkih masmedija (filma, televizije, časopisa i knjiga) koja bi olako da pretvorila kanadsku kulturu i književnost u slepu ulicu »američkog bulevara«. Da li je danas kanadska književnost ista više do puke regionalne književnosti. Sjedinjenih Država – neka zakrčljala varijanta poput one američkog Juga, sa Stivenom Likokom (*Stephen Leacock*), jednim Robertsonom Dejvisom (*Robertson Davies*) ili pak Elisom Manro (*Alice Munro*) koja se u Južnom Ontariju priseća prošlosti – po uzoru na svog kolegu, »američkog autsojdera« Viljema Foknera koji nanovo stvara Joknapatofu iz ostataka »starog izgubljenog juga«?

Bilo koja antologija »kanadske književnosti« dolazi u opasnost da prizove brbljanje mnogih glasova, balkanizovan svet bez jedinstvenog postojećeg jezika. Kako, dakle, dati formu takvoj antologiji? Kako onemogućiti da se preobrazi u razgranati hibrid nepravilnog rasta kome manjka organska forma i koji nema uporišnu svrhu početka, sredine i kraja? Naročito u jednom mladom narodu, poliglotskom narodu mnogih kultura, jedna antologija može posedovati ne više do pukog slučajnog »obrasca« zakrpljenog fabričkog prekičavača.

Razmotrimo poteškoće. Kanadski filozof Džordž Grant (*George Grant*) u »Jadikovki nad narodom« (*Lament for a Nation*) uverava nas da Kanada više ne postoji, a ne može sebe da pronađe ni u erodiranoj tradiciji Britanske imperije ni u fizičkoj geografiji ili mitologiji domorodačkih naroda Severne Amerike (°); pošto je naseljavanje Severne Amerike u suštini bilo jedno žestoko silovanje zemlje, mi nemamo pristupa, nismo otvoreni prema sadržajima tog prostora. Zato indijanski i eskimski bogovi ne mogu postati naši bogovi:

»Taj osvajački odnos prema prostoru ostavio je ožiljak u nama. Odemo li u Roki Planine, možda i osetimo da su bogovi tu. A ako je tako, oni ne mogu da nam se prikažu kao naši sopstveni bogovi. To su bogovi druge rase i ne možemo ih spoznati zbog onoga što jesmo, onoga što smo činili. Ništa nam ne može biti iskonsko, izuzev sredine kao objekta. Čak su nam i gradovi logorišta na putu ka ekonomskoj prevlasti.« (°)

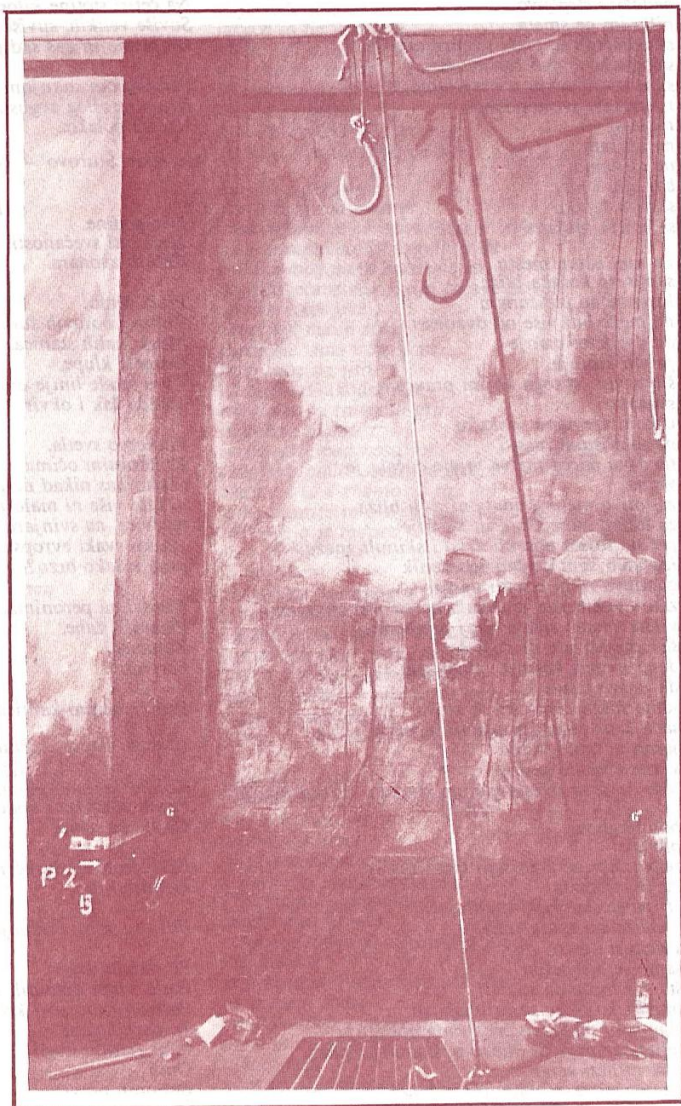
Na drugom mestu, Grant govori o praznom i nestalnom svetu »bez horizonta« i labilnoj slobodi modernog »američkog« sveta bez granica. Pa su i mnogi kanadski pisci i kritičari, posebno pesnici Ser Čarls G. D. Roberts (*Sir Charles G. D. Roberts*), Blis Karmen (*Bliss Carman*), E. J. Prat (*E. J. Pratt*) i Margaret Etvud (*Margaret Atwood*), pisali o velikom Fizičkom prostoru, ljudskoj odsutnosti, nadvladavajućoj tišini polučujnih, avetinjskih glasova svog kanadskog pozorja.

A šta sa književnošću doseljenika, onih koji su očevidno napustili mentalne horizonte starog sveta zarad novog, možda bez horizonta? Suzana Mudi (*Suzanna Moodie*), Stiven Likok, Etel Vilson (*Ethel Wilson*) i Malkom Lori rođeni su u Velikoj Britaniji i, poput svih onih »frankofonskih« i »anglofonskih« kanadskih pisaca (uzimajući ovde u obzir i one rođene i školovane u Kanadi) poneli su sa sobom i evropske književne konvencije, uklapajući i podešavajući te konvencije u inprovizovanju svojih svetova iz svojih neposrednih kanadskih iskustava iz svojih neposrednih kanadskih iskustava, posmatrajući možda Kanadu kroz te konvencije, a ipak, zasigurno, nanovo stvarajući i uklapajući »univerzalne« ljudske istine iz pojedinosti kanadskog reljefa i kultura. Dakle, treba li deo shvatiti kao pritoku, kolonijalnu varijantu britanske i evropske književnosti, ili kao književno delo imanentno Kanadi, ili pak kao provincijalnu varijantu američke književnosti?

Zatim, postoji i problem književnog teoretičara (kao što je možda slučaj sa mnom) koji predaje englesko-kanadsku književnost: može li se nesmetno uključiti kratka proza kanadskih pisaca,

poput Roše Karijera (*Roche Carriere*), *Gabrijele Roa* (*Gabrielle Roy*) ili Ringeta (*Ringuet*) – sa francuskog prevedenog na engleski? Ako potvrdno odgovorimo, pručavamo li stvaralački jezik i književnost samog pisca ili prevodioca? A ako zbog ovih jezičkih rezervi, isključimo »drugu« književnost, tada se zasigurno gube bogato sugestivni procesi stila i teme, što se može jasno videti ako se uporede dela kao na primer Ringetova *Trente Arpent* i Frederika Filipa Grova (*Frederick Philip Grove*) »Naseljenik iz močvare« (*Settler's of the Marsh*) koja su slikovita predstavljanja nužne privrženosti francuskog i engleskog doseljenika prema zemlji. Do sličnog opravdanja moglo bi se doći upoređivanjem priča iz divljine Kanadanina Ser Čarlsa. D. Roberta sa pričama Amerikanka Džeka Londona – i jedne i druge uzdižu se iz običnog jezika, iz Darvinove biologije i severnjačkog pejzaža; ove prve nadahnjujući pomisao prirodom u svoj svojoj mudroj ekonomičnosti, ove druge surovim nadvladavanjem slabijih od strane jačih. Prva poteškoća bi, dakle, za književnog antologičara, bila da odluči koje su najznačajnije veze u jednoj raznolikoj, pluralističkoj i prožimajućoj kulturi – više o ovom kasnije.

Druga poteškoća bila bi šta ko podrazumeva pod kratkom pričom. I ponovo, čovek može biti komotno pragmatičan i inkluzivan (ne ekskluzivan) pa da odabere jedan niz kratkih dela na prozi: kratak pristupačan (ili »neakademski«) esej prožet anegdotom i maštom; crticu uperenu ka jednoj ličnosti, situaciji ili događaju;

»dugu« kratku priču koja se približava punoći i kompleksnosti nove; domorodački mit koji pokazuje kako su svet i njegovi principi počeli sa funkcionisanjem; istorijsku ili biografsku hroniku koja se okreće detaljima jednog određenog sveta a ne zamišljenoj celini idealnog sveta. Međutim, kako naznačiti važnu jedinstvenost u okviru ovakvog niza narativnih formi? Da li ti pisci rade svesno, pa čak nesvesno, u okviru jedinstvene i tekuće književne tradicije, u okviru, kako bi Nortrop Fraj rekao, »autonomne« književne strukture čije konture postaju jasne, pa možda čak i predvidljive, poput koralnih kontura Velikog australskog grebena? (°) Postoji li kakav unutarnji literarni poredak u takvom antologiziranom prika-

zivanju kanadske kratke priče? Da li je taj poredak spoljašnji? Da li pojedinačne priče ovde prevashodno funkcionišu kao prozori koji se otvaraju na korpusu »većih« socijalnih, političkih i ekonomskih »realnosti«? Takva kolekcija, takvi podaci, omogućili bi sociološki pregled Kanade, ali bi, bez sumnje, onemogućili preciznu refleksiju same kanadske književne imaginacije.

Ako za trenutak ponovo zanemarimo pitanje toga koja ili čija Kanada, šta da se radi sa samom kanadskom kratkom pričom? Američki književnik Edgar Alan Po dokazivao je da ne postoji takva stvar kao duga pesma; dug epski iskaz, zaista, nije ništa drugo do povezana serija kratkih lirskih pesama. Po je pretpostavljao da je merilo istinskog umetničkog dela u samom njegovom efektu, u zgusnutom uzbuđenju i uzvišenosti duše koje proizilaze iz kompaktno uređenog jedinstva. Na taj način, ako se zgusnutost raspline, moguće je »pročitati« delo na prvi pogled. (*) Poov argument doima mi se kao odbrana i liričnosti i kratke priče, odbrana koja tvrdo glavno previda duže ritmove, čudesno ostvarenog i istraživane u epici i romanu. Njegov argument takode previda i opasnost koju je Aristotel predvideo u svojoj »Poetici«: istinsko umetničko delo mora biti kompaktno toliko da bude jedinstveno, ali ne i toliko kompaktno, kratko ili malo, da bi se bilo u nemogućnosti videti ga kao celinu, ili pak kao celinu koju ono predstavlja: »lep predmet... ne sme da ima samo uredan raspored delova, već mora da raspolaže i određenom veličinom: jer lepota zavisi od veličine i reda. Odatle, neka krajnje mala slika ne može biti lepa; jer je njen pogled konfuzan, predmet viden u skoro neznatnom trenutku vremena« (†)

I zaista, neke od vrlo kratkih priča u ovoj antologiji, one Likokove ili Halibartonove (*Haliburton*), mogu izgledati nepotpune u svoj kratkoći. Zarad neposvećenog čitaoca, moram se upitati da li neke od tih kratkih priča zaista zadržavaju iste bogate implikacije u izolaciji, one implikacije koje su pokazivale u okviru autorovih sakupljenih crtica? Likok se smatra nekompletnim od strane jednog dela kanadske kritike, zato što nije napisao nijedan roman, pa ipak on i Halibarton pisali su nešto više do puke izolovane kratke priče i eseja. U »Sunčanim crticama jedne varošice« (*Sunshine Sketches of a Little Town*, 1912.) Likok dostiže koherentnu i zaokruženu viziju života u malom kanadskom, ili severnoameričkom gradu; crtice skupa izrastaju u zreo cvet kompleksno isprepletene pripovesti. A Likokov pripovedač, s uspehom kontrolišući svoj ugao gledanja upozorava svog čitaoca na kraju da divan sunčani svet varošice suda postoji jedino u našim gradskim prisećanjima na prošlost – na pogled iz »mauzolejskog kluba«.

A šta sa imaginarnim svetovima onih nesuglasnih kanadskih pisaca iz naše antologije? Da li oni štrče? Da li nadopunjuju i pojačavaju jedni druge? Nortrop Fraj tvrdi da kanadsku književnost karakteriše »garnizonski mentalitet« – kao narod koga napadaju spolja i iznutra beslovesne prirodne sile za koje se oseća da su neprijateljske. (†) D. G. Džons (*D. G. Jones*) opisuje kanadsku književnost kao progresiju iz ovog užasa odbrambenog stava ka voljenom slavljenu čovekovog mesta u prirodi; kao istoriju kulture koju Džons stavlja paralelno napretku otuđenih i posrnulih ljudi Starog Zaveta, od »Jovovog problema kako potvrditi nejasnu i naizgled neprijateljsku kreaciju« do »obnovljenog i voljenog jedinstva Novog Zaveta«. (†) Njegov Kanadski Zavet čini da se uključuje u sebi to da »jedino putem hrabrog prihvatanja loših i dobrih tokova u životu, čovek može opravdati i uživati u njemu« (str. 112). Poteškoću prilagođavanja novog (polimorfno iskustvo) starom (strukture značaja), Fraj vidi kao izvor napukle uzročnosti mnogih kanadskih priča:

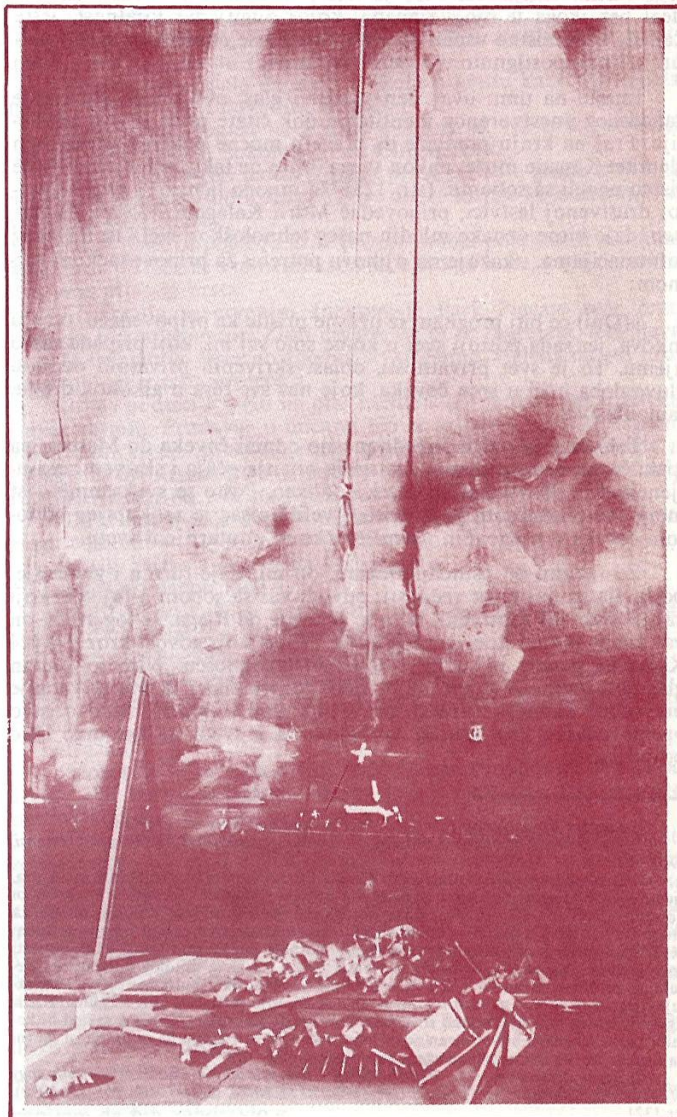
»Primećujemo kako često prikazivači kanadske književnosti iz ove knjige (Književna istorija Kanade) dolaze u situaciju da zapaze kako neki roman sadrži prilično iskrenih osećanja i preciznih opažanja, ali kako je osakaćen neubedljivim zapletom, obično previše snažnim ili zavisnim od slučaja za takvu materiju. Ono što se desilo jeste to da je autor osetio kakao može stvoriti roman iz svog znanja i opažanja, ali nema ličnu priču da ispriča. Njegova materija nije mu došla u formi priče, već kao čvrsta komadina iskustva, osećajnosti i osetljivosti. Pisac je trebalo da izmisli zaplet kako bi svoju materiju stavio u uzročni oblik (jer pisanje, kako kaže Kafka, jeste umetnost uzročnosti), da presipe novo vino sadržaja u stare boce forme«. (†)

Nekohherentne priče ukazuju na kontradikcije u samom srcu naše stare (nove kulture).

A šta je, možete se zapitati, srce te kulture? Je li to jedino samokontradikcija? Fraj slikovito zaključuje kako je jedna od divnih stvari u Kanadi to da ona nije zatvorena kultura i mitologija; kako je suprotnost našem »pomanjkanju identiteta« to da *nismo* ograničeni izričito monolitnom ideologijom; osećamo suštinu iza izričitog, koja sebe ne otkriva tako lako. (†) Naravno, nešto od ove načas pojavljene suštine proizilazi iz sjajnih ironija jednog Likoka, jedne Etele Vilson ili Elise Manro.

Već je govoreno o tome da ova šira stvarnost mnogo dugije baš našoj severnjačkoj geografiji; naše granice idu do Zapada i Severa. Poput Rusije, otvoreni smo prema prostranstvu Artika. Džim Loc (*Jim Lotz*) u »Severnjačkim suštinama« (*Northern Realities*), citira-

jući Andrea Zigrfida (*Andre Siegfried – Canada, London, (1937.)*), naglašava njenu »mističnu privlačnost: Mnoge zemlje – i njima treba zavideti – poseduju u jednom ili drugom pravcu prozor koji puca na beskraj – na skrivenu budućnost. Široko nebo tako postaje deo njihove granice i za njih poprma simbolično, skoro spiritalno značenje...« (†) Za razliku od Amerikanaca, mi nismo došli da uživamo na obalama Pacifika. Za razliku od »Amerike« i Rusije (smešteni tu gde jesmo, između dve velike imperijalne sile, obe utemeljene na silovitoj revoluciji), mi nikada nismo poricali svoju prošlost, nikada presećali veze sa »Starom zemljom«, nikada insistirali da želi li se postati »pravi« Kanadanin, moraju se napustiti stari putevi. Kao što Loc kaže, Kanadani su više nego svesni da je njihov rub sigurnosti u severnom svetu, ekstremnoj klimi, nestalan i sužen, da je napredak nešto što treba vezivati za oprez i preciznost. Tako je na kanadskom Severozapadu, za razliku od američkog Divljeg zapada, vlast, u formi »Kraljevske kanadske planinske policije«, prethodila doseljenicima. Mnogo pre Američkog građanskog rata, građanin Nove Škotske – Ser Tomas Čendler Halibarton –

pripovedajući glasom jednog britanskog vladetelina, divi se preduzimljivom duhu i energiji jenkijskog trgovca satovima – Sema Slika. Pa ipak, on upozorava da bi bilo bolje da se Novoškotlandani otrezne pre nego što ih proguta dinamična, ali opasna »nacija« sa Juga. U »Sajdžiji« (*The Clockmaker, 1937.*) prizori vrtloga, gomile koja linčuje, građanskog rata i eksplozija parobroda gone Halibartonovog »progresivnog konzervativca« mišljenju svoje zemlje.

Nešto više o mom mišljenju: kanadska književnost ostaje oprezna, pa čak i konzervativna u odnosu na svoju tradiciju. Svestan sam književnog eksperimenta tako radikalnog kao što je američki, svestan sam logike tako nepobitne kao što je Poova u »Eseju o kompoziciji«, svestan sam da ne postoji nešto tako žestoko kao što je Vitmenova »Poema o meni«, da je malo tako obuhvatnog, različitog i ambicioznog kao što je Melvilov »Mobi Dik«, da nema nikakvog drugog poziva sem onog Emersonovog samosvesnog poziva na revoluciju putem književnosti koja je odgovarala političkoj

revoluciji iz 1776. Kad se u Kanadi takvi pozivi upućuju, forma prečesto biva satirična jadikovka koja govori da još uvek nismo, niti da ćemo se izvući ispod Amerikanaca ili Evropljana. To je stav koji pospešuje prizore razočaranja, očaja i bespomoćnosti; nacionalizam koji se pre diže iz reakcionarnih impulsa nego iz samosvesnog stupanja u svetu.

Ako kanadska književnost govori svojim glasom, koji je to glas? Ponovo preuzimam reči emiennog kandaskog kritičara Nortropa Fraja. I sam Fraj, uzgred budi rečeno, kada ukazuje na istražujuće i ograničavajuće forme mita i književnih arhetipova, možda jeste tipičan primer kanadske konzervativne književne imaginacije. U svojoj maloj knjizi, »Moderni vek« (*The Modern Century*), Fraj zapisuje:

»Kanadska književnost, čak i kad je najbesprekornija... izgleda da se neprekidno trudi da razume nešto što joj izmiče, razdražena osećajem da postoji nešto što treba pronaći, što još nije pronađeno, nešto za šta je svet previše bučan da bi čuo. Jedna od derivacija za reč Kanada je portugalski izraz sa značenjem »nema nikoga«. Etimologija reči Utopija vrlo je slična, pa je možda Kanada ideal bez ikoga u njoj. Kanada, kojoj dugujemo lojalnost, jeste Kanada koju nismo uspeali da stvorimo. To se odražava u našoj kulturi, ali nije postignuto u našem životu.« (1)

Imajte na umu ovaj nenametljivi glas, ovo mirno slavljenje kanadskog »nestvorenog identiteta« dok čitate priče iz ove antologije. Fraj na kraju predlaže da u svetu moćne politike »nestvoren identitet Kanade može, nakon svega, biti i ne tako loše nasleđe koje bismo poneli sa sobom«. (str. 123) Na mnogo ličnijoj i neposrednijoj društvenoj lestvici, pripovedač Morli Kalagen (*Morley Callaghan*) daje bitne oznake mladih našeg tehnološkog sveta ispunjenog informacijama, ukazuje na njihovu potrebu za pripovedačkom formom:

»(Oni) će biti prognani iz užasne prisile ka pripovedaču, tvorcu mitova, jer sada postoji svet u kome smo svi mi, koji pripada samo njemu. To je svet privatnosti, oblast skrivenih privatnih odnosa, glavo doba noći u srcu čoveka, koje nas sve tera u alkohol, drogu, samoubistvo.

Tehnologija može pobeđonosno odneti čoveka do Meseca, pa ipak, čovek nosi sa sobom sva svoja pitanja očaja i skrivenu usamljenost, bez obzira koliko daleko odleteo. Pošto se svaka umetnost mora baviti odnosom pojavnosti, i veliki pisac je zaokupljen odnosom čoveka u njegovom usamljeničkom, unutarnjem svetu.

Za razliku od psihoanalitičara, on mu daje formu i značenje; postavlja ga nasuprot večnosti; odvodi vas sa sobom u taj svet koji zaista jeste vaš sopstveni, iako se skrivate od njega. Iz tog sveta, on vas izdiže putem kontemplacije.« (2) Glas koji govori kroz Fraja i Kalagena govori mirnom, tihom svrshodnošću. Nije to sputan glas poraženih. Verujem da će ono što proizilazi iz ove antologije prevedene kanadske kratke priče biti mali trijumf i zadovoljstvo »pripovedača« koji postiže verbalni red u svetu ne baš tako lako pojmljivom.

(1) *Lament for a Nation* (Toronto: McClelland and Stewart, 1969), str. 74

(2) »In Defense of North America«, u *Technology and Empire* (Toronto: Anansi, 1969), str. 17

(3) Radi podrobnijeg razumevanja Frajevih »autonomnih« književnih struktura, videti njegov »Pogovor« knjizi »Književna istorija Kanade« (Toronto: University of Toronto, 1980) str. 6-7. Tu Fraj kaže mnogo određeno: »Fluid kulture, ili ma šta drugo što nas odvaja od prirode, sastoji se, između ostalog, od reči, a njegov verbalni deo jeste ono što ja nazivam mitologijom, ili totalnom strukturom ljudske kreativnosti koju prenose reči, sa književnošću u svom središtu. Ovakva mitologija pripada ogledalu, ne prozorskom staklu. Ustrojena je da sačini obruč oko ljudskog društva i reflektuje njegove nemire, a ne da direktno gleda u spoljašnju prirodu.« (str. 6-7) Ovaj transfigurativni svet »mi neprestano stvaramo, čak i kada ga poričemo, baš kao kad bi korralni kukac iznenada bio podaren dovoljnom svesnošću i vizijom da može biti u stanju da sagleda ostrvo kome pripomaže u formiranju.« (str. 25)

(4) Edgar Allan Poe, »The Philosophy of Composition«, u *The Norton Anthology of American Literature*, ur. Ronald Gottesman et al, 1st ed. (New York: Norton, 1979), str. 1321

(5) Aristotle, »Poetics«, u *Criticism*, ur. W. J. Bate, proš. izd. (New York: Harcourt Brace Janovich, 1970), str. 24

(6) Northrop Frye, »Conclusion« u *Literary History of Canada*, str. 830

(7) D. G. Jones, »Butterfly on Rock« (Toronto: University of Toronto, 1870), str. 110. »Kanadski« Zavet možda je imao više veze sa klimom i pejzažom, nego sa ma kakvim nacionalnim identitetom ili književnošću. Pogledajmo dva primera iz američke književnosti: u Hotonovoj fikciji divljena je podjednako zastrašujuća; ona je mesto neispunjene zabranjene ljubavi i mračno prirodno obitavalište zla. U priči Vile Katera o Eianu Fromu, granitni pejzaž i severnjačka zima u Novoj Engleskoj (kao i etika dužnosti i samoodricanja) takođe se udružuju ne bi li stvorili jedan »opsednut« narod, izoloan jedan od drugog, kao i od ma kakve nade u izobilje.

(8) Frye, »Conclusion«, u *Literary History of Canada*, str. 835

(9) Frye, »Clair de lune intellectuel«, u *The Modern Century* (Toronto: Oxford, 1967), str. 87-123

(10) Jim Iotz, *Northern Realities* (Toronto: New Press, 1967), str. 34

(11) Frye, *The Modern Century*, str. 122-123

(12) M. Callaghan, pozdravi govor prilikom primanja nagrade *The Royal Bank Award*, 15. juna 1970. Citirano iz *Sixteen by Twelve*, ur. John Metcalfe, (Toronto: Ryerson, 1970), str. 20-21

Preveo sa engleskog
Velimir Kostov

razgovori sa rut: farmerova priča

leon ruk

»Farmer se pojavio na vratima danas«, rekla mi je. »Bilo je nešto u vezi sa njim«, dodala je bezbojnim glasom, »što me nateralo da ga pozovem unutra.«

Nisam odgovorio. Uputio sam se pravo ormanu sa pićem i dobro nategao.

»Volela bih kad bi bar iz čaše pio«, prošaputala je.

»Da li je on pio iz čaše?« upitao sam. Seo sam u naslonjač, pogdigao noge i zatvorio oči. »Lepo? Da li si se lepo provela?«

Ispustila je slabašan uzdah. Pogledao sam je. Oči moje žene su svetlucave; njene oči su ponekad jedino što se može videti na njoj. Takve su, rekao bih, usle usled strana i tvrdoglavog nadanja i zato što zna da je izgubila nešto što nikad više neće naći.

Dobrodošla, mislio sam da joj kažem, među ljudska bića.

»Uzeću sad čašu«, rekao sam, »kad ti želiš tako.« Ona ima srce, i druge organe, i udove, i glavu ljudskog bića; međutim, sve ono što ima neke veze sa mnom jeste to da sebe pronalazim u njenim svetlucavim, vodenim očima.

»Bio je ovde više od jednog sata«, rekla je. »Uvela sam ga u ovu sobu, ali sam osetila da mu je neprijatno, pa sam ga odvela u kuhinju.«

Nasmešila se tužno – takav je šarmer – i zadužila me sipavši dva prsta iz flaše.

Izuo sam cipele i zagledao se u svoja velika, kvrgava stopala. Moje velike, ružne noge.

»Ostavio je tragove na čilimu.«

»Zaista? Stvarno? Izgleda da mu sad ništa ne fali. Nikakva pretrpljena šteta. Jesam li u pravu?«

Prihvatio sam ona dva prsta i sve odjednom progutao, a zatim još vratio čašu. Njena ruka bila je hladna. Njene ruke su uvek hladne. Samo su njene oči tople. Njene duboke, tople, vodene, svetlucave oči.

»Još jednu?« rekla je.

Svakako. Svakako, Još jednu.

Upalila je stonu lampu. Već se smrkavalo napolju. Velik, mračan, ružan, surov svet.

Čuo sam kako je uzdahnula.

Proučavao sam lampu. Bacala je blagu svetlost, nežnu svetlost. Bacala je svetlost prema plafonu i podu – cev napravljena da curi na oba kraja. Ne volim to doba dana, taj čas kad se pali prvo svetlo. Ne volim zimu u ovom kraju sveta. Svetlost lampe je patetična; to je svetlost očajanja. Čini mi jedino još svesnijim samoće na svetu. Moje i njene. Ovih zgrada, širokih, praznih polja i stabala u zabranima, nekad živih. Svega onog što zima ubija.

»Još jednu, može, svakako. Zašto i ti ne popiješ? Živi pogibeljno. Rugaj se oštrici brijača.«

Stajala je na oko pola metra od mene uzmičući prema izlazu. Obučena za put. Dugi kaput dopirao joj je do pete.

»Izlaziš? Da obaviš poslove? Kućne poslove? Da popraviš ograde?«

Njene oči su treptale. To skoro nikad ne rade. Njene oči su nadvuvene, svetlucave; kad su zatvorene, mi oboje nestajemo.

»Izvini«, rekla je. Šapat. Stajala je sada pored ormana sa pićem stiskajući šake. »Da. Da. Misllila sam. Verovala da treba.«

»Lep?« pitao sam. »Da li je lep? Tvoj farmer? Prilično čudljiv, bez sumnje. Ostavio tragove na čilimu, je li tako? Da li je dao povoljnu vremensku prognozu? Oblačno? očekuju se pljuskovi? Nešto slično?«

Pokazala je rukom veliku vreću pored moje stolice. Džak od jute. Labavo zavezan na vrhu. »Doneo je to«, rekla je. »Mesečar«, rekao je. Poklon. Za nas. »Čemu služe susedi? To je rekao. Mesečar.« Ustuknula je nekoliko koraka. Spustila glavu. Stiskala šake.

Strah tera moju ženu da ledima pritiska zid. To, ili nada, tera je da uzmiče prema vratima. Ali, nemojte da se prevarite; nisam ja taj koga se ona boji.

»Još? Molim? Mogu li?«

Prinela mi je flašu. Old Bušmil, Old Bušmil je jedini viski koji pijem. Čovek ne može da postane alkoholičar sve dok ostane uz jednu jedinu marku i nikad ne drži više od jedne kutije u ostavi.

Napunila mi je čašu. Nagruta tako, sipajući, visokog okovratnika oko podignute glave, zaobljenih ramena, izgledala je više nego ikad kao neka dobra, mirna životinja koju su vratili u štalu sa na-